

Тема 12. Поняття тексту в психолінгвістиці

План

1. Поняття тексту в психолінгвістиці та лінгвістиці.
2. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість).
3. Параметри і категорії тексту.
4. Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.

Виявлення суті психолінгвістичного підходу до вивчення тексту передбачає вивчення тих рис, що відрізняють цей підхід від лінгвістичного. По-перше, основною рисою психолінгвістики, що відрізняє її від лінгвістики, є врахування фактору контексту – ситуації (фрагмента дійсності з відповідними соціальними умовами), у якій місце має вироблення чи/або сприйняття мовленнєвого витвору. По-друге, психолінгвістика акцентує фактор мовленнєвої особистості – рефлексію особистості продуцента/реципієнта під час породження й сприйняття мовлення.

В. Белянін розглядає текст як опредмечену форму рефлексії особистості продуцента і пропонує типологію текстів за критерієм емоційно-змістової домінанти, яка є типологічною характеристикою особистості. Вчений виходить із того, що кожен мовленнєвий елемент тексту обумовлений не тільки лінгвістичними, але й психологічними закономірностями: структуру будь-якого художнього тексту можна співвіднести з тим чи іншим типом акцентуації людської свідомості.

У психолінгвістичній теорії текстом вважають будь-яке послідовне вираження будь-якого змісту, однак не обов'язково писемного.

У свідомості текст також уявляється як виключно природньомовленнєвий продукт. Однак його «вербальність» слід розглядати в найбільш широкому семіотичному змісті. Знаковою системою тексту може бути звуковий семіотичний субстрат, якщо він сприймається на слух; візуальний семіотичний субстрат під час зорового сприйняття; тактильний семіотичний субстрат під час сприйняття за допомогою відчуттів (мова

Брайля). Текстом поряд із літературним твором також називають і музичний твір, і твір мистецтва, і балет, і німий фільм.

Категорійна ієрархія тексту. З огляду на системність та лінійність поєднання усіх виражальних мовних засобів у межах певного мовленнєвого відрізка (тексту) текст характеризується ознаками: зв'язність, цілісність, членованість.

Елементами тексту слід вважати рубрики, основний текстовий блок (корпус тексту), автор тексту, абзац, виноску, рядок, графічне слово, графічне речення, літеру та пунктуаційний знак.

До одиниць тексту відносяться такі фрагменти тексту, що мають особливу семантику й стандартизоване характерне оформлення: переліки, цитати, посилання, дати, числа, скорочення, знаки, власні назви, умовні позначення.

3 Параметри і категорії тексту. Текст – це, безперечно, дане, що має свої, притаманні тільки йому, параметри й категорії, це комунікативно-психологічне явище, яке існує тільки в момент його творення або сприймання. Текст поза написанням і читанням не існує. кожного тексту є характерний тільки для нього зв'язок виділених структур. На основі повторюваних у різних творах зв'язків структур виділяються типи текстів, або текстові жанри.

Тексти класифікують за різними параметрами: за формою мовленнєвої презентації; за стилями та жанрами; за способом викладу; за формою спілкування; за експресивністю мовлення.

Інтерпретація тексту. Різноманітність підходів до тексту дає не тільки неосяжний простір для досліджень, а й нові складнощі в ході оцінювання особливостей тексту як матеріальної форми твору. Одна з них – пошук точного критерію для інтерпретації того чи того елемента тексту у відповідному ключі – як символу або як знака, міфологічного підтексту тощо, а також для інтепретації тексту як системи цих елементів. Водночас серед такої неосяжної різноманітності привертають увагу дві виразні тенденції:

1. Прагнення розшифрувати текст, знайти в ньому прихований зміст;

2. Зворотна попередня оцінка тексту як ілюстрації якогось вищого принципу, ідеї або проблеми.